

УДК 81'374

UDC 81'374

АЛЬТЭРНАТЫЎНЫЯ ФОРМЫ НАМІНАЦЫЙНАЙ ПАРАМЕТРЫЗАЦЫІ Ў БЕЛАРУСКІХ РЭЕСТРАВЫХ СЛОЎНІКАХ ЛІНГВІСТЫЧНЫХ ТЭРМІНАЎ

ALTERNATIVE FORMS OF NOMINATION PARAMETRIZATION IN BELARUSIAN REGISTER DICTIONARIES OF LINGUISTIC TERMS

Д. В. Дзятко,

кандыдат філалагічных навук, дацэнт, загадчык
кафедры мовазнаўства і лінгвадыдактыкі
Беларускага дзяржаўнага педагагічнага
ўніверсітэта імя Максіма Танка

D. Dzyatko,

PhD in Philology, Associate Professor,
Head of the Department of Linguistics and
Linguodidactics, Belarusian State Pedagogical
University named after Maxim Tank

Паступіў у рэдакцыю 18.10.21.

Received on 18.10.21.

Артыкул прысвечаны вывучэнню сродкаў і спосабаў нетрадыцыйнай рэалізацыі намінацыйнага параметра ў мікраструктуры тэрміналагічных слоўнікаў па лінгвістыцы. Аб'ектам вывучэння з'яўляюцца тэрмінаграфічныя выданні (аўтаномныя і інкарпараваныя), укладзеныя ў перыяд з 1967 да 1984 г. і апублікаваныя як у Беларусі, так і за яе межамі. Агульная колькасць прааналізаваных слоўнікавых артыкулаў – 4551. Метады даследавання – апісальны метад сінхроннага аналізу, параўнальна-супастаўляльны метад і асобныя прыёмы кампанентнага аналізу. Вылучаюцца і характарызуюцца асноўныя альтэрнатыўныя формы тэрмінаграфічнай параметрызацыі – біфуркацыя, кларыфікацыя, спецыфікацыя і полімарфізм. Тэарэтычна абгрунтоўваецца існаванне квантыватывых, кампанентных, лексемных і кантэкстуальных паліморфаў.

Ключавыя словы: беларуская лексікаграфія, тэрмінаграфія, тэрміналагічны слоўнік, гісторыя тэрмінаграфіі, слоўнік-рээстр, слоўнікавы артыкул, структура слоўніка, біфуркацыя, кларыфікацыя, спецыфікацыя, полімарфізм.

The article is devoted to studying the means and ways of non-traditional realization of nominative parameter in microstructure of terminological dictionaries in linguistics. The object of the research is presented by terminographic editions (autonomous and incorporated) compiled in the period from 1967 to 1984 and published both in Belarus and abroad. The total number of the analyzed dictionary articles is 4551. The methods of research are the descriptive method of synchronic analysis, comparative-contrastive method and separate ways of component analysis. The article singles out and characterizes the main alternative forms of terminographic parametrization – bifurcation, clarification, specification and polymorphism. It theoretically substantiates the existence of quantitative, component, lexeme and contextual polymorphs.

Keywords: Belarusian lexicography, terminography, terminological dictionary, history of terminography, register dictionary, dictionary article, structure of dictionary, bifurcation, clarification, specification, polymorphism.

Зона намінацыі адыгрывае важную ролю ў корпусе любога лексікаграфічнага выдання, паколькі з'яўляецца для яго структураўтваральнай. Ад таго, наколькі ўдала і паслядоўна яна сканструявана, залежыць эфектыўнасць выканання слоўнікам яго асноўнай функцыі – інфармацыйнай. Традыцыйнымі формамі намінацыйнай параметрызацыі ў тэрмінаграфіі з'яўляюцца тэрміны-словы і тэрміны-словазлучэнні. Разам з тым у рээстрах слоўнікаў прадстаўлены шматлікія альтэрнатыўныя, або несістэмныя, намінацыйныя формы.

Мэта гэтага даследавання – тыпалагізаваць сродкі і спосабы нетрадыцыйнай рэалізацыі намінацыйнага параметра ў мікраструктуры тэрміналагічных слоўнікаў па мовазнаўстве.

Аб'ектам вывучэння з'яўляюцца рээстравыя тэрмінаграфічныя выданні (аўтаномныя і інкарпараваныя), укладзеныя ў перыяд з 1967 г. да 1984 г. і апублікаваныя як у Беларусі, так і за яе межамі: «Слоўнік па мовазнаўстве: праект для абмеркавання» (М. П. Лобан; 1967; далей – [СМПА-1967]); «Мовазнаўства» (В. С. Семенякоў; 1976; далей – [МПА]), інкарпараваны ў выданне «Слоўнік па літаратуразнаўству, фалькларыстыцы, літаратуры, мовазнаўству і этнаграфіі для *Кароткай Беларускай Савецкай Энцыклапедыі: праект для абмеркавання*»; «Слоўнік *Мовазнаўства: для 2-га выдання Беларускай Савецкай Энцыклапедыі:*

праект для абмеркавання» (В. С. Семенякоў; 1984; далей – [СМПА-1984]), а таксама: «Slovník slovanské lingvistické terminologie = Словарь славянской лингвистической терминологии = Dictionary of Slavonic Linguistic Terminology» (věd. red. A. Jedlička; т. II; 1979; далей – [SSLT-II]). Агульная колькасць прааналізаваных слоўнікавых артыкулаў – 4551.

Метады даследавання – апісальны метад сінхроннага аналізу, параўнальна-супастаўляльны метад і асобныя прыёмы кампанентнага аналізу.

У беларускіх слоўніках-рээстрах лінгвістычных тэрмінаў зона намінацыі прадстаўлена некалькімі тыпамі лем.

Аднакампанентныя лемы з'яўляюцца своеасаблівым «залатым стандартам» у тэрмінаграфіі, аднак складаюць толькі трэцюю частку ад агульнай колькасці загалоначных адзінак у рээстрах слоўніках (1400 выпадкаў, або 34 % ад агульнай колькасці слоўнікавых артыкулаў). Найбольш іх утрымліваецца ў [СМПА-1967] (84,3 %), некалькі менш – у [МПА] (у 80 %) і ў [СМПА-1984] (79,7 %). Своеасаблівым выключэннем на гэтым фоне з'яўляецца [SSLT-II] (30,1 % лем – аднакампанентныя), што абумоўлена прызначэннем слоўніка: у адрозненне ад іншых, ён разлічаны найперш на вузкіх спецыялістаў, г. зн. вымагае пэўнай дыферэнцыяцыі паняццяў, параўн., напрыклад, тэрміны з кампанентам *дзеяслоў*:

- 1) *дзеяслоў, лад дзеяслова, неазначальная форма дзеяслова, стан дзеяслова, трыванне дзеяслова* [МПА], [СМПА-1967], [СМПА-1984];
- 2) *аб'ектны дзеяслоў, аддзеяслоўнае слова, аддзеяслоўны назоўнік, аднакратны дзеяслоў, актуальнасць дзеяслоўнага дзеяння, асабовая дзеяслоўная форма, безаб'ектны дзеяслоў, безасабовы дзеяслоў, від дзеяслова, дапаможны дзеяслоў, дзеяслоў, дзеяслоў закончанага віду, дзеяслоў імгненнага дзеяння, дзеяслоў незакончанага віду, дзеяслоў працяглага дзеяння, дзеяслоў стану, дзеяслоў чыннасці, дзеяслоў-звязка, дзеяслоўнае дзеянне, дзеяслоўная канструкцыя, дзеяслоўная чыннасць, дзеяслоўны аднасастаўны сказ, дзеяслоўны выказнік, дзеяслоўны двухсастаўны сказ, дзеяслоўны прэфікс, дзеяслоўны стан, дзеяслоўны член аднасастаўнага сказа, дыстрыбутыўны дзеяслоў, завяршальны дзеяслоў, зваротны дзеяслоў, зваротны дзеяслоў зацікаўленасці, зваротны дзеяслоў стану, знамянальны дзеяслоў, інгрэсіўны дзеяслоў, інхаатыўны дзеяслоў, ітэратыўны дзеяслоў, каўзатыўны дзеяслоў, лад дзеяслова, мадальны дзеяслоў, мнагакратны дзеяслоў, неазначальная форма дзеяслова, неактуальнасць дзеяслоўнага дзеяння, неасабовая дзеяслоўная форма, незваротны дзеяслоў, непаўназначны дзеяслоў, непераходны дзеяслоў, нетэматычны дзеяслоў, няпарнавідавы дзеяслоў, няпарнатрывальны дзеяслоў, няпарны дзеяслоў закончанага віду, няпарны дзеяслоў незакончанага віду, няправільны дзеяслоў, парнавідавы дзеяслоў, парнатрывальны дзеяслоў, паўзвязачны дзеяслоў, паўназначны дзеяслоў, пачынальны дзеяслоў, пераходны дзеяслоў, правільны дзеяслоў, працяканне дзеяслоўнага дзеяння, прыдзеяслоўны склон, спосаб дзеяслоўнага дзеяння, стала-зваротны дзеяслоў, стан дзеяслова, трыванне дзеяслова, тэматычны дзеяслоў, узаемна-зваротны дзеяслоў, уласна-зваротны дзеяслоў, фазавы дзеяслоў, фактыўны дзеяслоў, фінітыўны дзеяслоў, фрэквентатыўны дзеяслоў* [SSLT-II].

У рээстр могуць уключацца наступныя катэгорыі тэрміналагічных адзінак:

- 1) субстантывы (пераважна ў форме адзіночнага ліку), якія абазначаюць паняцці розных раздзелаў мовазнаўства: *дзэканне, дыялёкты, кірыліца, кітабы, паўустаў* [МПА]; *дапаўненне, лічэбнік, парадыгма, перыяд, прэфікс, словазлучэнне* [СМПА-1967]; *пераходнасць, перфект, раманістыка, сінтаксіс, склон, спрашчэнне* [СМПА-1984]; *анаматапея* [SSLT-II]; *анафара, англіцызм, кантамінацыя, кантракцыя* і інш. [SSLT-II];

- 2) літарна-субстантыўныя ўтварэнні: *Б-структура, ікс-структура, С-структура* [SSLT-II];
- 3) ад'ектывы: *высокатанальны, дыезны, дыфузны, кампактны* [SSLT-II] і інш.

У адрозненне ад перакладных і тлумачальных слоўнікаў, у рээстравых адсутнічаюць вербатывы, што часткова тлумачыцца мэтай стварэння слоўнікаў ([СМПА-1967], [МПА], [СМПА-1984]) як асновы для будучых энцыклапедычных выданняў.

Акрамя аднакампанентных загаловачных адзінак, у беларускіх рээстравых слоўніках прадстаўлены лемы: двухкампанентныя (2330 выпадкаў, або 56,6 % ад агульнай колькасці слоўнікавых артыкулаў), трохкампанентныя (317 выпадкаў, або 7,7 %), чатырохкампанентныя (64 выпадкі, або 1,6 %), пяцікампанентныя (6 выпадкаў, або 0,1 %).

Разам з тым пэўная частка слоўнікавых артыкулаў (186 выпадкаў, або 4,1 % ад агульнай колькасці слоўнікавых артыкулаў) у той або іншай ступені адхіляюцца ад 1-5-кампанентнай структуры. Прычым, колькасць альтэрнатыўных рээстравых формаў у розных слоўніках розная: каля 1 % у [МПА], каля 4,4 % у [SSLT-II], каля 7 % у [СМПА-1967] і каля 25 % у [СМПА-1984].

Асноўнымі фактарамі такой альтэрнатыўнай намінацыйнай параметрызацыі з'яўляюцца: *біфуркацыя, кларыфікацыя, спецыфікацыя і полімарфізм*.

Біфуркацыя (ад лац. *bifurcatio* 'раздваенне') (17 выпадкаў, або 9,1 % ад агульнай колькасці несістэмных лем) – увядзенне ў склад лемы кампанентаў, якія з'яўляюцца своеасаблівымі «элементамі выбару» карыстальніка. Наяўнасць кампанента-біфуркатыва прадугледжвае адпаведнае прачытанне слоўнікавага артыкула, напрыклад:

сфера [пісьмовых, вусных, грамадскіх, прыватных, маналагічных, дыялагічных] выказванняў <...> [SSLT-II]⁵.

Такі слоўніковы артыкул з кампанентамі-біфуркатывамі ў складзе лемы можа быць прачытаны карыстальнікам рознымі спосабамі ў залежнасці ад канкрэтнай інфармацыйнай сітуацыі:

- *сфера пісьмовых выказванняў⁶;
- *сфера вусных выказванняў;
- *сфера грамадскіх выказванняў;
- *сфера прыватных выказванняў;
- *сфера маналагічных выказванняў;
- *сфера дыялагічных выказванняў.

⁵ Тут і далей прамяя дужкі з перакладзінкай ("[" і "]") служаць для вылучэння межаў зон інфармацыі ў структуры слоўнікавага артыкула, а таксама для засяроджвання ўвагі на пэўныя элементы слоўніка.

⁶ Тут і далей астэрыскам (« * ») абазначаецца рэканструяваны слоўніковы артыкул або яго частка.

У рээстравых слоўніках біфуркатывы (назоўнікі і прыметнікі) зафіксаваны толькі [SSLT-II], у структуру слоўнікавых артыкулаў якога яны ўдзяцца шляхам пералічэння праз коску (частэй у алфавітным парадку): аб'ектна-мэтавы [назоўны, родны] склон <...>; аб'ектны [родны, давальны, вінавальны, месны, творны] склон <...>; агентыўны [родны, давальны, творны, вінавальны] склон <...>; адасабляльны [родны, давальны] склон <...>; азначальны [родны, давальны, месны, творны] склон <...>; амплітуда [тону, шуму] <...>; вышыня [голосу, тону, шуму] <...>; дыстрыбуцыйны [адзіночны, парны, множны] лік <...>; параўнальны [назоўны, творны] склон <...>; працягласць [тону, шуму] <...>; прыналежны [родны, давальны] склон <...>; прэдыкатыўны [назоўны, родны, творны] склон <...>; сіла [голосу, тону, шуму] <...>; суб'ектны [назоўны, родны] склон <...>; тэмбр [голосу, тону, шуму] <...>; частата [тону, шуму] <...> і інш. [SSLT-II].

Кларыфікацыя (ад англ. *clarification* 'высвятленне, праясненне') (1 выпадак, або 0,5 %) рээстравых адзінак заключаецца ў канкрэтызацыі лемы ў цэлым або асобнага яе кампанента за кошт увядзення альтэрнатыўнага кампанента ў зону намінацыі. Адзінкавы слоўнікавы артыкул з кларыфікатам, пададзеным у дужках, фіксуецца ў [СМПА-1967]: *кóрань* [(слова)].

Спецыфікацыя (с.-лац. *specification* ад *specificus* 'асаблівы') (63 выпадкі, або 33,9 %) – спосаб канкрэтызацыі рээстравага слова шляхам указання на сферу яго выкарыстання. У ролі спецыфікатаў выкарыстоўваюцца кампаненты зоны намінацыі:

- а) у мовазнаўстве (54 выпадкі, або 85,7 % ад агульнай колькасці спецыфікатаў): *абазначэнне* [(у мовазнаўстве)], *аб'ект* [(у мовазнаўстве)], *абрэвіятура* [(у мовазнаўстве)], *асіміляцыя* [(у мовазнаўстве)], *асно́ва* [(у мовазнаўстве)], *асоба* [(у мовазнаўстве)], *дысіміляцыя* [(у мовазнаўстве)], *дэрыва́цыя* [(у мовазнаўстве)], *Жэне́ўская шко́ла* [(у мовазнаўстве)], *канве́ргенцыя* [(у мовазнаўстве)], *Капенга́генская шко́ла* [(у мовазнаўстве)], *кірава́нне* [(у мовазнаўстве)], *лік* [(у мовазнаўстве)], *мада́льнасць* [(у мовазнаўстве)], *Пра́жская шко́ла* [(у мовазнаўстве)], *род* [(у мовазнаўстве)], *сацыялагічная шко́ла* [(у мовазнаўстве)], *суб'ект* [(у мовазнаўстве)] [СМПА-1967]; *дыве́ргенцыя* [ў мовазнаўстве], *канве́рсія* [ў мовазнаўстве], *нейтраліза́цыя* [ў мовазнаўстве], *сінко́па* [ў мовазнаўстве] [СМПА-1984];
- б) у лінгвістыцы (2 выпадкі, або 4,2 %): *апазі́цыя* [ў лінгвістыцы], *структу́ра* [ў лінгвістыцы] [СМПА-1984];
- в) у структурнай лінгвістыцы (1 выпадак, або 1,2 %): *інварыя́нт* [у структурнай лінгвістыцы] [СМПА-1984];

- г) у арфаграфіі (6 выпадкаў, або 9,5%): *гі́старычны пры́нцып* [[у арфаграфіі]] <...>, *марфа́лагічны пры́нцып* [[у арфаграфіі]] <...>, *сілабі́чны пры́нцып* [[у арфаграфіі]] <...>, *фана́лагічны пры́нцып* [[у арфаграфіі]] <...> [SSLT-II].

Назіраецца адрозненне ў падачы кампанентаў-спецыфікатаў: у [СМПА-1967] і [SSLT-II] яны заключаюцца ў дужкі, а ў [СМПА-1984] аддзяляюцца ад асноўнага кампанента лемы толькі за кошт шрыфтавога рэгістра:

ЗЛУЧЭ́ННЕ [(у мовазнаўстве)] [СМПА-1967];
 ЗЛУЧЭ́ННЕ [ў мовазнаўстве] [СМПА-1984];
 ІНКАРПАРА́ЦЫЯ [(у мовазнаўстве)] [СМПА-1967];
 ІНКАРПАРА́ЦЫЯ [ў мовазнаўстве] [СМПА-1984];
 фанеты́чны пры́нцып [[у арфаграфіі]] <...> [SSLT-II];
 э́тымалагі́чны пры́нцып [[у арфаграфіі]] <...> [SSLT-II].

Полімарфізм (ад гр. *polys* 'шматлікі, шырокі' + *morphe* 'форма') (105 выпадкаў у [SSLT-II], або 56,5 %) – уключэнне ў зону намінацыі тэрміналагічных адзінак, якія адносяцца да аднаго дэнатата (сігніфіката), але адрозніваюцца фармальна [1, с. 123]. У СМПА-1967 фіксуецца выпадкі анамасіялагічнага (афіксальнага, граматычна-семантычнага), квантытатыўнага, кампанентнага, лексемнага, кантэкстуальнага полімарфізму (рысунак).

ПОЛІМАРФІЗМ	анамасіялагічны	афіксальны
		граматычна-семантычны
	квантытатыўны	
	кампанентны	
	лексемны	
	кантэкстуальны	юнітатыўны

Рысунак. – Тыпалогія полімарфізму ў беларускіх рээстравых слоўніках лінгвістычных тэрмінаў

Анамасіялагічны полімарфізм (гр. *onomasia* 'называнне' + *logos* 'слова, вучэнне') (24 выпадкі, або 22,9 %) характарызуецца ўказаннем на ступень праяўлення той ці іншай уласцівасці дэнатата (сігніфіката) і рэалізуецца праз частковую або поўную мадыфікацыю структуры тэрміна.

У рээстравай лінгвістычнай тэрмінаграфіі зафіксаваны два асноўныя тыпы анамасіялагічнага полімарфізму – афіксальны і граматычна-семантычны.

Афіксальны (суфіксальны) **анамасіялагічны полімарфізм** характарызуецца ўказаннем на ступень праяўлення той ці іншай уласцівасці дэнатата (сігніфіката) і рэалізуецца праз частковую мадыфікацыю структуры тэрміна без змянення граматычна-семантычнага класа слоў: *семі́цыя мо́вы*, *семі́тычныя мовы* [СМПА-1967].

Граматычна-семантычны полімарфізм праяўляецца праз звядзенне ў зоне намінацыі слоўнікавага артыкула некалькіх лексічных адзінак, адрозных паводле граматычных характарыстык. Увядзенне такіх тэрмінаў у рэестр адбываецца пералічэннем праз коску ў зоне намінацыі: *вакальны, вакальнасць; высокатанальны, высокая танальнасць; глухі, глухасць; дыезны, дыезнасць; дыфузны, дыфузнасць; звонкі, звонкасць; кансанантны, кансанантнасць; назальны, назальнасць; напружаны, напружанасць; небемольны, небемольнасць; невакальны, невакальнасць; недыезны, недыезнасць; недыфузны, недыфузнасць; некампактны, некампактнасць; некансанантны, некансанантнасць; неназальны, неназальнасць; ненапружаны, ненапружанасць; неперарыўны, неперарыўнасць; нізкатанальны, нізкая танальнасць; перарыўны, перарыўнасць; цьмяны, цьмянасць; яркі, яркасць і інш. [SSLT-II].*

Квантытатыўны полімарфізм (с.-лац. *quantitativus* 'колькасны') (10 выпадкаў, або 9,5 %) – звядзенне ў межах адной зоны намінацыі ў слоўнікавым артыкуле поўнай (разгорнутай) і ўсечанай (сціслай, эліптызаванай) формаў аднаго і таго ж тэрміна – прадстаўлены чатырма тыпамі:

- 1) $S \leftrightarrow A$ ↔ S : *гармонія галосных (сінгарманізм)* [СМПА-1967];
- 2) $S \leftrightarrow S$ ↔ S : *знакі прыпынку (пунктуацыя)* [СМПА-1967], [СМПА-1984];
- 3) $A \rightarrow S$ ↔ S : *інтэрнацыянальная лэксика (інтэрнацыяналізмы); піктаграфічнае пісьмо (піктаграфія); першадрукаваныя кнігі (інкунабулы)* [СМПА-1967]; *знешняя лінгвістыка, экстралінгвістыка; афганская мова (пушту)* [СМПА-1984];
- 4) $S \leftrightarrow A \rightarrow S$: *фразеалагізм (фразеалагічны зварот)* [СМПА-1967], *фразеалагізм фразеалагічны зварот* [СМПА-1984].

Кампанентны полімарфізм (64 выпадкі, або 60,9 %) праяўляецца праз увядзенне ў зону намінацыі некалькіх суадносных найменняў (ці іх частак), кожнае з якіх з'яўляецца комплексным тэрмінам: *валійская мова, уэльская мова, кімрская мова; в'етнамская мова, анамская мансійская мова, вагульская мова; галандская мова, нідэрландская мова; інданезійскія мовы, малайскія мовы; інкарпарыручыя мовы (полісінтэтычныя мовы); марыйская мова, чэрэмская мова; ненецкая мова, юрака-самаедская мова; ніўхская мова, гіляцкая мова; саамская мова, лапарская мова; складовае пісьмо (сілабічнае пісьмо); удмурцкая мова, вацяцкая мова; урарцкая мова, халдская мова, ванская мова; фанетычныя законы (зукавыя законы); ханаанскія мовы, хананейскія мовы; хантыйская мова, асцяцкая мова; чукоцкая мова, луараветланская мова* [СМПА-1967]; *двухмоўны слоўнік, перакладны слоўнік;*

дыялектны слоўнік, абласны слоўнік; інкарпаратыўныя мовы, полісінтэтычныя мовы; кіпрскае пісьмо, кіпрскі сілабарый; нідэрландская мова (галандская мова) [СМПА-1984]; *агульнае імя, агульны назоўнік; аднаслоўная назва, аднаслоўнае найменне; асабовая канструкцыя, асабовы зварот; безасобавая канструкцыя, безасобовы зварот; відавая назва, відавое найменне; граматычная структура (будова) сказа; дзеяслоўны прэфікс, дзеяслоўная прыстаўка; дыхальныя органы, дыхальны апарат; дэтэрмінатыўнае злучэнне, дэтэрмінатыўная сувязь; значэнне агента (утваральніка, носьбіта) дзеяння; ініцыяльнае скарачэнне, ініцыяльная абрэвіатура; каардынацыйная сувязь, каардынацыйнае злучэнне; прынцып арфаграфіі (правапісу) і інш. [SSLT-II]*

Паліморфы гэтага тыпу ўводзяцца ў структуру слоўнікавага артыкула двума спосабамі: пералічэннем праз коску і з дапамогай дужак. Прычым, абодва спосабы выкарыстоўваюцца ў межах аднаго слоўнікавага корпуса, напрыклад: *дзеяслоў закончанага віду (трывання); прамая назва, прамое найменне* [SSLT-II].

Адзначаюцца выпадкі кампанентнага полімарфізму з эліпсісам кампанентаў другасных паліморфаў:

ЖЭСТАЎ МОВА (кінетычная, ручная, лінейная) [СМПА-1967; СМПА-1984].

Параўн.: *ЖЭСТАЎ МОВА (кінетычная [*мова], ручная [*мова], лінейная [*мова]).

Лексемны полімарфізм (5 выпадкаў, або 4,8 %) заключаецца ва ўвядзенні ў зону намінацыі аднаслоўных найменняў, «тлумачэнні якіх, даведзеныя да ўзроўню семантычных прымітываў, маюць такую перасякальную частку» [2, с. XLIII], якая большая за іх сумарныя адрозненні. У даследаваных слоўніках у зоне намінацыі зводзяцца ў якасці канкурэнтных:

- 1) запазычаная намінацыя і ўласнамоўная: *флэксія (канчатка)* [СМПА-1967]; *флэксія, канчатка* [СМПА-1984];
- 2) уласнамоўная намінацыя і запазычаная: *двухмоўе (білінгвізм)* [СМПА-1967]; *прыстаўка (прэфікс)* [СМПА-1967]; *прыстаўка, прэфікс* [СМПА-1984].

У рэестравай тэрмінаграфіі зафіксаваны адзінкавыя выпадкі кантэкстуальнага полімарфізму. У прыватнасці, адзначаецца **юнітатыўны кантэкстуальны полімарфізм** (ад англ. *union* 'саюз, аб'яднанне, спалучэнне'), які характарызуецца аб'яднальнымі або аб'яднальна-супастаўляльнымі адносінамі паміж семантычна адрознымі кампанентамі лемы, напрыклад: *руны і рунічныя алфавіты* [СМПА-1984] (= *руны* + *сістэма графічных знакаў у рунах*); *рэформы азбукі і правапісу* [СМПА-1984] (= *рэформа правапісу* + *рэформа азбукі*).

Праведзенае даследаванне дае падставы для шэрагу высноў. Наяўнасць альтэрнатыўных (несістэмных) формаў намінацыйнай параметрызацыі (кларыфікацыя, спецыфікацыя, полімарфізм) у рээстрах слоўнікаў лінгвістычных тэрмінаў не з'яўляецца сведчаннем несістэмнасці іх структурна-зместавай арганізацыі і напрамую звязана з адрасацыяй у слоўнікавых артыкулах. Аднак кадыфікацыя лем-спецыфікатаў, кларыфікатаў, паліморфаў у рээстрах слоўнікаў, сапраўды, вызначаецца несістэмнасцю. Выкарыстанне прыёму біфуркацыі прыводзіць да эканоміі слоўнікавай плошчы, аднак ускладняе карыстанне тэрмінаграфічным выданнем, паколькі не дае чытачу інфармацыі ў гатовым выглядзе, а патрабуе фарміравання ў яго свядомасці вобраза пэўнага слоўнікавага артыкула. Усё гэта сведчыць пра неабходнасць уніфікацыі спосабаў адлюстравання альтэрнатыўных формаў у тэрмінаграфіі на этапе распрацоўкі слоўнікавых рээстраў.

ЛІТАРАТУРА

1. Дзятко, Д. В. Беларуская матэматычная тэрміналогія: станаўленне, структура, функцыянаванне : манаграфія / Д. В. Дзятко. – Мінск : БДПУ, 2009. – 192 с.
2. Лингвистическая терминология словаря // Новый объяснительный словарь русского языка. Третий выпуск / Ю. Д. Апресян [и др.] ; под общ. руковод. Ю. Д. Апресяна. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – С. XVIII–XLIX.

Крыніцы даследавання

МПА – Мовазнаўства // Слоўнік па літаратуразнаўству, фалькларыстыцы, літаратуры, мовазнаўству і этнаграфіі для Кароткай Беларускай Савецкай Энцыклапедыі : праект для абмеркавання / АН БССР; Беларус. Савец. Энцыкл.; адк. за вып. В. С. Семенякоў. – Мінск : Беларус. Савец. Энцыкл., 1976. – С. 35–39.

СМПА-1967 – Слоўнік па мовазнаўстве : праект для абмеркавання / АН БССР; Беларус. Савец. Энцыкл.; адк. за вып. М. П. Лобан. – Мінск : Беларус. Савец. Энцыкл., 1967. – 44 с.

СМПА-1984 – Слоўнік «Мовазнаўства»: для 2-га выдання «Беларускай Савецкай Энцыклапедыі» : праект для абмеркавання / Беларус. Савец. Энцыкл. імя П. Броўкі ; адк. за вып. В. С. Семенякоў. – Мінск : Беларус. Савец. Энцыкл. імя П. Броўкі, 1984. – 52 с.

SSLT-II – Slovník slovanské lingvistické terminologie = Словарь славянской лингвистической терминологии = Dictionary of Slavonic Linguistic Terminology / vědecký red. A. Jedlička. – Praha : Akademia, 1979. – Т. 2. – 483 s.

REFERENCES

1. Dzyatko, D. V. Belaruskaya matematychnaya terminalogiya: stanauenne, struktura, funkcyyanavanne : managrafiya / D. V. Dzyatko. – Minsk : BDPU, 2009. – 192 s.
2. Lingvisticheskaya terminologiya slovarya // Novyj ob'yasnitel'nyj slovar' russkogo yazyka. Tretij vypusk / Yu. D. Apre-syan [i dr.] ; pod obshch. rukovod. Yu. D. Apre-syana. – M. : Yazyki slavyanskoy kul'tury, 2003. – S. XVIII–XLIX.